

LOGAŠKE NOVICE

WWW.LOGATEC.SI - GLASILO OBČINE LOGATEC - LETNIK LIII - SEPTEMBER 2022 - ŠT. 9

ISSN 0350-9281 (tiskana izd.)
ISSN 2536-4162 (spletna izd.)

**Dnevni center
Logatec v
septembru odpira
vrata**

**Klemen Šen: iz
ognja na Krasu po
zmago na mivko v
Kranj**

**Dan zaščite in
reševanja – da
bomo pripravljene
na vse**

**Kazalniki razvoja
občine**

TRAVNIŠKI SADOVNJAKI – KORAK K TRAJNOSTNEMU RAZVOJU PODEŽELJA

Letošnje poletje nas opozarja, da bo za srečno in zdravo prihodnost bivanja na tem planetu treba spremeniti naš odnos do naravnih virov. Tu nista pomembni samo voda in rodovitna tla, zajeti je treba celoten življenjski prostor, kjer se srečujejo (sobivajo) tako ljudje, živali kot rastline.

Eden od načinov, ki prispeva k blaženju podnebnih sprememb, je zagotovo spremenjen pogled na kmetijski prostor. Težnja po visokem hektarskem donosu je z uvajanjem monokultur iz katastrofskega zemljevida izbrisala ekološko pomembne prvine, kot so mejice, mokrišča, cvetoči travniki in travniški sadovnjaki, kar je vplivalo tako na biološko ravnovesje kot na krajinsko sliko.

Če pogledamo v stoletno preteklost, si lahko priključimo podobo slovenskega podeželja, kjer so visokodebelna sadna drevesa združena z kmečkimi hišami in poslopji tvorila enovito podobo. Drevesa z mogočnimi krošnjami so zakrivala in hkrati senčila hiše, nudila senco ljudem in živalim, razporejena v vrstah ob poteh in cestah risala slikovito podobo odprte krajine in potniku kazala pot. V obdobju razvoja intenzivnega kmetijstva so travniški sadovnjaki začeli izgubljati na pomenu. Veljavo so pridobivale novejši ameriške sorte jabolk, ki so zahtevale intenzivnejšo oskrbo in so bile tržno zanimivejše. Navadno so to manj odporna nizkodebelna drevesa z visoko rodnostjo, ki za zaščito pred škodljivci potrebujejo veliko škropljenja in mineralnih gnojil, prostoru pa dajejo tehnološki pridih. Dejstvo je, da sadje potrebujemo, in to vsako leto. Pridelava sadja na visokodebelnih drevesih vsako leto zelo niha. Zato so za zagotavljanje enakomerne preskrbe s sadjem intenzivni sadovnjaki zelo pomembni.

V projektu z naslovom Travniški sadovnjaki avtohtonih in tradicionalnih slovenskih sort kot podpora biotske pestrosti in ohranjanja tradicionalnega kulturnega vzorca slovenskega podeželja smo želeli pokazati, kako lahko z uvajanjem/obujanjem travniških sadovnjakov doprinesemo k trajnostnemu razvoju podeželja. Kot pomembnejši dejavnik trajnostno naravnane kmetijstva smo postavili biodiverzitetu in travniške sadovnjake kot način za njeno ohranjanje in bogatenje.

Uvajanje travniških sadovnjakov, ki so hkrati tudi pašniki, poveča življenjski prostor številnim živim organizmom. S povečano biodiverzitetu se ustvarijo pogoji za razvoj naravnih sovražnikov škodljivih organizmov, tako se zmanjša uporaba škroplil tudi na okoliških njivah. Če so v krajino pravilno umeščeni, omogočajo prehod organizmov med ekosistemi, najpogosteje med travnikom, njivskimi površinami in gozdom. Tako vzpostavljeni ekološki tokovi pa niso pomembni samo za razvoj podpornih organizmov, iz prostorskega vidika tudi členijo prostor, povečujejo krajinsko pestrost in podpirajo identiteto naše podeželske krajine. Pomembno vlogo imajo tudi pri ustvarjanju krajinske slike naselij, saj skupki hiš, obdani z visokimi krošnjami sadnih dreves, ustvarjajo z obdajajočo krajino homogeno celoto.

Travniki pod visokodebelnimi sadovnjaki so nenadomestljiv življenjski prostor za številne živalske in rastlinske vrste. So "vroče točke" biotske raznovrstnosti v Srednji Evropi z več kot 5.000 živalskimi in rastlinskimi vrstami. Na primer, drevesne votline v

starih drevesih omogočajo gnezdenje pticam, kot sta mali skovik in sova, pa tudi netopirjem, ki živijo na drevesih. Odmrli les na starejših drevesih je pomemben življenjski prostor za žuželke, ki so vir hrane za številne vrste ptic. Zeleni detli, vijeglavke in smrdokavra se najraje prehranjujejo na tleh pod drevesi, gnezdiijo pa tudi v drevesnih duplih. Tudi različni sesalci uporabljajo sadje kot vir hrane, na primer jež in polh. Na ekstenzivnih travnikih pod sadnimi drevesi rastejo različne redke ali ogrožene rastline.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Projekt poteka pod okriljem Ministrstva RS za kmetijstvo in prehrano, Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja v sklopu podukrepa M.16: Podpora za skupno ukrepanje in blažitev podnebnih sprememb ali prilagajanje nanje ter za skupne pristope k okoljskim projektom in stalnim okoljskim praksam.

Kako se lotiti prenove ali nove postavitve nasada visokodebelnih sadnih dreves?

Na to vprašanje smo odgovorili s številnimi delavnicami, predavanji in prenosi znanja v prakso. Projekt je vključeval šest kmetij iz različnih regij Slovenije. Za vsako smo na podlagi prostorskih in talnih analiz poiskali potencialne za umeščanje travniških sadovnjakov. Ponekod smo z sajenjem teh dreves reševali erozijo tal pred plazenjem, drugje smo poskrbeli za ekološko povezavo med naravnim zaledjem in njivami, s postavitvijo drevoreda tepk obvarovali njive pred vetrom. Na turističnih kmetijah smo s sadnimi drevesi ustvarili estetsko oblikovan prostor za preživljanje prostega časa. Seveda je bilo treba po tehtnih premislekih in prostorskih analizah za vsako kmetijo izdelati zasaditveni načrt. Sledile so delavnice, kjer smo združili uporabnike, strokovnjake in zainteresirano javnost in se podučili o starih sadnih sortah, obnovi starih sadovnjakov (rez, precepljanje, oskrba) in sadnji novih (zakoličba nasada, postopki sajenja, zaščita pred divjadjo, nega mladih nasadov). Pomemben del projekta je bil prenos znanja v prakso, kjer smo na praktičnih preskusih pokazali vse potrebne veščine, ki so jih nato kmetje sami ali ob podpori strokovne ekipe projekta izvedli tudi sami na svojih posestvih. Tako je bilo posajenih okoli 600 sadik, od tega 150 jablan, 72 hrušk, 30 sliv, 41 češenj, 9 kostanjev, 10 orehov, 115 lesk, 15 bezga, 60 malin, 47 dreva. Poskrbeli smo tudi za podporne organizme s postavitvijo gnezdilnic, čebeljih panjev, pitnikov in postavili drogove za ujede, ki bodo bedele nad populacijo voluharja.

Seveda pa bo treba na večje učinke nasadov počakati vsaj desetletje. Z gotovostjo lahko pričakujemo, da bodo vplivali na povečanje obsega oprasaevalcev, ustvarjanje novih habitatov za razvoj številnih organizmov, zmanjšanje uporabe fitofarmaceutskih sredstev in porabe gnojil. Sklenjene krošnje in travinje bodo varovale tla pred žgočim soncem, blažile vplive suše in vetra ter tako ohranjale tla

Obnovljen star sadovnjak na kmetiji Zaplana 1890

rodovitna. In še na nekaj ne smemo pozabiti! Mogočne krošnje in obsežen koreninski sistem bolje prestrežejo padavinsko vodo in jo zadržijo ter porabijo na mestu samem, kar vpliva na časovno in prostorsko enakomernejšo razporeditev vode. V tleh pa niso samo korenine, so tudi simbiotski mikroorganizmi, ki so nujno potrebni za boljšo absorpcijo hranil v korenine. Njihova aktivnost je v tesni povezavi tako z vlago kot s temperaturo tal.

Ne smemo prezreti pomena travniških sadovnjakov za ohranjanje starih, tradicionalnih sadnih sort. Na Slovenskem imamo kar nekaj avtohtonih sort. Med jablanami so te dolenska in gorenjska voščenska in goriška sevka -tolminka in veliko tradicionalnih sort, ki tonejo v pozabo (bobovec, boskopski kosmač, beličnik, carjevič, gafenštajnc, kanadka, krivopecelj, londonski peping, štajerski mo-

Valilnica v starem sadovnjaku

šancel, ovčji nos, pisani kardinal, zlata parmena). Med hruškami so avtohtone tepka, rjavka, pohorska moštnica, vinska moštnica, med slivami domača češplja in češnjami vipavka. Z njimi se ohranjajo že pozabljeni okusi in arome, tako svežega sadja kot sadnih pripravkov. To je vrednota, ki jo lahko kmetije ponudijo na trgu ozaveščenih uporabnikov, ki želijo jesti zdravo ekološko pridelano hrano ali jo ponudijo gostom na domači mizi.

Naj sklenem branje z optimistično mislijo Martina Luthra: *"Tudi če bi vedel, da bo jutri svet razpadel, bi danes kljub temu posadil svojo jablano."*

Besedilo in foto: dr. Marko Dobrilovič

Občina Logatec

Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta

Spoštovani,

vljudno vabljeni na razstavo

Travniški sadovnjaki – korak k trajnostnemu razvoju podeželja

ki bo od 15. 9. 2022 do 5. 10. 2022

v Upravnem centru Logatec - preddverje in I. nadstropje.

Slavnostno odprtje razstave bo v četrtek, 15. 9. 2022, ob 17. uri v preddverju Upravnega centra Logatec.

Risbe so rezultat sodelovanja študentov, pedagogov, članov ekipe in zunanjega izvajalca projekta ekipe EIP16.5 Travniški sadovnjaki. Motivi na risbah so vezani na obujanje travniških sadovnjakov in prikazujejo v različnih merilih vpetost travniških sadovnjakov v kulturno krajino na primeru kmetije Marinčev grič, Zaplana 1890.

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta
v sodelovanju z Občino Logatec.

Razstava je na ogled v poslovnem času Upravnega centra Logatec.